

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

2015

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΑΓΡΟ-ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER:
ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΘΕΙ

ΟΝΟΜΑ : ΑΓΓΕΛΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΙΖΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ, 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	2
ABSTRACT.....	3
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	6
2.1 Leader I.....	7
2.2 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I στην Ελλάδα.....	8
2.3 Leader II.....	9
2.4 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II στην Ελλάδα.....	9
2.5 Leader Plus	11
2.6 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER Plus στην Ελλάδα.....	13
3. ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΑ.....	16
4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	25
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	35
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	36

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο αγροτουρισμός είναι μια ιδιαίτερη μορφή τουρισμού ο οποίος αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια στη χώρα και αποτελεί μια εναλλακτική μορφή ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, ιδιαίτερα των ορεινών και μειονεκτικών, όπου οι δυνατότητες ανάπτυξης του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα είναι περιορισμένες. Γι' αυτό το λόγο, τις τελευταίες δεκαετίες προωθείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ένα ολοκληρωμένο μοντέλο ανάπτυξης του αγροτικού χώρου που βασίζεται στην βιώσιμη ανάπτυξη όλων των τομέων της οικονομίας και τη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό, ο αγροτουρισμός συγκέντρωσε το ενδιαφέρον των πολιτικών καθώς και των τοπικών φορέων ανάπτυξης. Γενικός στόχος είναι η ανασυγκρότηση της υπαίθρου ώστε να αποτελέσει έναν ελκυστικό τόπο εγκατάστασης νέων ανθρώπων, αλλά και πόλο έλξης και αναψυχής για τους ανθρώπους της πόλης. Αυτή η μορφή αγροτικής ανάπτυξης που διαθέτει έντονα τα ποιοτικά στοιχεία είναι ικανή να αξιοποιήσει τον φυσικό, πολιτιστικό και πολιτισμικό πλούτο της υπαίθρου, καθώς και το ανθρώπινο δυναμικό των τοπικών κοινωνιών. Ένα σημαντικό κομμάτι του ανθρώπινου δυναμικού αποτελούν οι γυναίκες, οι οποίες λόγω του εκσυγχρονισμού της γεωργίας έπαψαν να αποτελούν απαραίτητο στοιχείο του εργατικού δυναμικού της γεωργικής εκμετάλλευσης. Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας των γυναικών στο πλαίσιο αγροτουριστικών δραστηριοτήτων δίνει την δυνατότητα στις γυναίκες να αποτελέσουν και πάλι κομμάτι του παραγωγικού ιστού της υπαίθρου.

ABSTRACT

The agritourism is a special form of tourism which is developed the last years in our country and it is an alternative form of development of rural areas, particularly in mountainous and disadvantaged areas, where the potential for development of primary and secondary sector is limited. For this reason, it is promoted by the European Union with an integrated development model of rural areas based on sustainable development of all sectors of the economy and diversification in recent decades. In this context, rural tourism has attracted the interest of political and local development agencies. The overall objective is to reconstruct the countryside to become an attractive location of young people, and attraction and leisure attraction for the people of the city. This form of rural development, that strongly has the qualities, is capable of exploiting the natural, cultural and cultural richness of the countryside and the people of the local communities. An important part of the workforce is women, which is due to the modernization of agriculture has ceased to be an essential element of the workforce of the rural areas. The entrepreneurship of women in rural tourism activities enables women to revert part of rural productive fabric.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη διεθνή βιβλιογραφία η λέξη αγροτουρισμός εμφανίζεται με διάφορους όρους. Δεν υπάρχει γενικά αποδεκτή έννοια σχετικά με τον αγροτουρισμό, κάθε χώρα ή συγγραφέας χρησιμοποιεί έναν από αυτούς τους όρους σύμφωνα με τις προσεγγίσεις του για την ιδέα. Εξετάζοντας την βιβλιογραφία εξάγουμε το αποτέλεσμα ότι οι έννοιες αγροτικού τουρισμού και αγροτουρισμού χρησιμοποιούνται συχνότερα στη Δυτική Ευρώπη. Ο αγροτουρισμός εμφανίζεται συχνότερα στην Ανατολική Ευρώπη(Ελλάδα, Ιταλία και Τουρκία). Μια άλλη έννοια που χρησιμοποιείται επίσης είναι ο αγροτουρισμός (agritourism) που είναι ένας όρος που συνδυάζει τη γεωργία και την ψυχαγωγία και χρησιμοποιείται κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Η διάκριση αυτών των ορισμών είναι:

- Ο **τουρισμός του αγροτικού χώρου** (Rural tourism), είναι όλες οι μορφές τουρισμού που διαμορφώνονται στον αγροτικό χώρο , όπως είναι ο μαζικός και ο ήπιος τουρισμός κ.α.
- Ο **αγροτουρισμός** (Agritourism / Agrotourism), είναι όλες οι μορφές τουρισμού που σχετίζονται άμεσα με το αγροτικό περιβάλλον , τα αγροτικά προϊόντα και τη διαμονή στον αγροτικό χώρο κι επίσης, οι προμηθευτές αυτού του τουριστικού προϊόντος είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την αγροτική ζωή.
- Ο **τουρισμός του αγροκτήματος** (Farm Tourism) περιλαμβάνει όλες τις μορφές τουρισμού που σχετίζονται άμεσα με την αγροτική εκμετάλλευση, είτε με την διαμονή και την παροχή γευμάτων είτε με την ψυχαγωγία και τις ημερήσιες περιηγήσεις σε αυτήν (Παπακωνσταντινίδης, 1993) Οι παραπάνω ορισμοί μπορούν να αποδοθούν σχηματικά, σύμφωνα με το σχήμα 1.(Παπακωνσταντινίδης, 1993):

Σχήμα 1: Αλληλεπιδράσεις μορφών τουρισμού στον αγροτικό τομέα (Bubendorf,1993)

Για να μπορέσει ο αγροτουρισμός να επιτελέσει τους φιλόδοξους στόχους του, θα πρέπει η ανάπτυξή του να σχεδιασθεί ορθολογικά και ολοκληρωμένα και να βασίζεται στην αξιοποίηση των ανθρώπινων, φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής. Η προώθηση ανάπτυξης του αγροτουρισμού εντάχθηκε στη στρατηγική της ΕΕ με στόχο:

- Τη διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας στην ύπαιθρο
- Τη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού

Για το σκοπό αυτό η ΕΕ θέσπισε χρηματοδοτικά προγράμματα για την προώθηση, μέσω επιδότησης, αγροτουριστικών δραστηριοτήτων. Τα προγράμματα αυτά είναι τα εξής:

1. Κανονισμός 1257/99
2. Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) του Α', Β' και Γ' Κοινοτικού πλαισίου Στήριξης
3. Πρόγραμμα Leader (Leader I, Leader II, Leader Plus)
4. Πρόγραμμα NOW
5. Πρόγραμμα EQUAL

Το Πρόγραμμα που συνδέθηκε περισσότερο από όλα με τον αγροτουρισμό είναι το Πρόγραμμα Leader. Η κοινοτική πρωτοβουλία Leader (Liaisons Entre Actions de Développement de l' Economie Rurale, δηλαδή Δεσμοί Μεταξύ των Δράσεων για την Ανάπτυξη της Αγροτικής Οικονομίας) ξεκίνησε το 1991 και διήρκεσε έως το 2006. Η πρώτη του μορφή ήταν το Leader I (1991-1996). Η επιτυχημένη και καινοτόμα του δράση οδήγησε στη συνέχισή του ως Leader II (1996-2001) και τέλος ως Leader Plus έως το 2006.

2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το 1991 την Πρωτοβουλία LEADER, με σκοπό την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της κοινότητας. Σύμφωνα με τον Steichen René (1993), αφετηρία για την LEADER αποτέλεσε το γεγονός ότι ο αγροτικός κόσμος βρισκόταν σε κρίσιμη καμπή (europa.eu). Το Leader είναι μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχει ως στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της υπαίθρου. Τα αρχικά Leader σημαίνουν στα ελληνικά «Διασύνδεση των δράσεων αγροτικής ανάπτυξης» Όπως υποδηλώνει το ονομά της, πρόκειται για μια μέθοδο δραστηριοποίησης και υλοποίησης της αγροτικής ανάπτυξης σε τοπικές αγροτικές κοινότητες και όχι για μια παγιωτημένη σειρά μέτρων προς εφαρμογή” (Europa,2006). Παρακάτω γίνεται εκτενής ενημέρωση σχετικά για όλες της υποκατηγορίες του Leader.

Τα κύρια χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν το Leader από τα άλλα προγράμματα είναι τα εξής:

1. η χωρική προσέγγιση (όρια περιοχών και περιοχές Leader)
2. η εκ των κάτω προς τα πάνω προσέγγιση (συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού)
3. η διαχείριση μέσω των «Ομάδων Τοπικής Δράσης» (ΟΤΔ). Ομάδες τοπικής δράσης είναι ιδιώτες που συστήνουν μια εταιρεία, με σκοπό την διαχείριση του προγράμματος Leader στην περιοχή τους. Στην Ελλάδα έχει συσταθεί από μία τουλάχιστο ΟΤΔ σχεδόν σε κάθε νομό. Οι ΟΤΔ επιλέγουν τις επενδύσεις που θα επιδοτηθούν, αποφασίζουν για την κατανομή των πόρων και επιβλέπουν την πορεία υλοποίησης του Προγράμματος.
4. ο καινοτόμος χαρακτήρας των δράσεων διασύνδεση μεταξύ δράσεων, δηλαδή ολοκληρωμένη και πολυτομεακή προσέγγιση.

Οι Αγροτουριστικές δράσεις στο πλαίσιο LEADER μπορούν να περιλαμβάνουν:

- Δημιουργία-ολοκλήρωση αγροτουριστικών καταλυμάτων
- Κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Εναλλακτικές μορφές τουρισμού-οικοτουρισμός
- Εναλλακτικές μορφές τουρισμού-ιππικός τουρισμός
- Εναλλακτικές μορφές τουρισμού-ορεινός τουρισμός
- Προβολή-προώθηση τουρισμού
- Μουσεία αγροτικής πολιτιστικής κληρονομιάς

2.1 LEADER I

Η πρωτοβουλία LEADER I αποτέλεσε την αρχή μιας νέας προοπτικής στην πολιτική αγροτικής ανάπτυξης για απομακρυσμένες περιοχές ή αγροτικές κοινότητες με πληθυσμό από 5.000 έως 100.000 άτομα. Είχε σαν σκοπό να προωθήσει διάφορα μέτρα σχετικά με την δραστηριοποίηση της αγροτικής ανάπτυξης, την επαγγελματική κατάρτιση και την αξιοποίηση των τοπικών γεωργικών προϊόντων καθώς και την δικτύωση των ομάδων. Εισήγαγε στον τοπικό πληθυσμό νέες τεχνολογίες για τον εκσυγχρονισμό των παραγωγικών διαδικασιών, την ενημέρωση και επικοινωνία, καθώς επίσης προήγαγε το «άνοιγμα» των αγροτικών περιοχών προς άλλες περιοχές, με την ανταλλαγή και την μεταφορά εμπειριών μέσω της δημιουργίας δικτύων και επιστράτευσε ενδογενείς πόρους για την ανάπτυξή τους. Τέλος, εφαρμόστηκε σε 217 περιοχές της Ε.Ε. και σε 25 αγροτικές περιοχές της Ελλάδος (ορεινές και νησιωτικές) και αποτέλεσε αντικείμενο χρηματοδότησης τόσο της Ε.Ε. όσο και των κρατών-μελών της καθώς και κάποιων ιδιωτών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα.

Σύμφωνα με την Επιτροπή (Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 1995) τα βασικά χαρακτηριστικά του LEADER I συνοψίζονται στα παρακάτω:

- Οι ζώνες LEADER είναι περιοχές περιορισμένου μεγέθους που παρουσιάζουν μεγάλη ομοιότητα.
- Στις ζώνες αυτές το πρόγραμμα LEADER βασίζεται σε μία ενεργό συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού, των επιχειρήσεων, των ενώσεων και των συλλογικών φορέων. Το LEADER βασίζεται στην τοπική πρωτοβουλία, στην ικανότητα των τοπικών οικονομικών φορέων και του τοπικού πληθυσμού να αναλάβουν από κοινού, να επινοήσουν μία ανάπτυξη που θα ταιριάζει στην εν λόγω ζώνη.
- Οι ενέργειες εμπύχωσης, τεχνικής βοήθειας και κατάρτισης αποτελούν προοίμιο για τη συγκεκριμενοποίηση αυτής της ενέργειας από την οποία θα προκύψουν πρωτοβουλίες και καινοτομίες που θα έχουν διαρκή αποτελέσματα.
- Το σχέδιο LEADER έχει επινοηθεί και έχει εμπνευστεί από μία Ομάδα Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ) που συγκεντρώνει τους κυριότερους εταίρους: τοπικά όργανα, επιχειρήσεις, ενώσεις.
- Κάθε ΟΤΔ εκπονεί μία στρατηγική ανάπτυξης προσαρμοσμένη στα χαρακτηριστικά της περιοχής της στα πλαίσια μιας συνολικής πολυτομεακής προσέγγισης.
- Η στρατηγική αυτή ανάπτυξης εκφράζεται από ένα επιχειρησιακό σχέδιο ανάπτυξης (Business Plan), το περιεχόμενο του οποίου αποτελεί αντικείμενο μιας σύμβασης LEADER μεταξύ της ΟΤΔ και των υπευθύνων φορέων διαχείρισης του προγράμματος.
- Τέλος, ένα ευρωπαϊκό δίκτυο, που συγκεντρώνει όλες τις ζώνες LEADER, διευκολύνει την ανταλλαγή και μεταφορά των εμπειριών μεταξύ όλου του αγροτικού πληθυσμού, τον οποίο αφορά το πρόγραμμα.

Τα ενθαρρυντικά αποτελέσματά της οδήγησαν σ' ένα συστηματικό και ολοκληρωμένο σχεδιασμό, αυτό της LEADER II. Στη Γ' Προγραμματική Περίοδο (2000 - 2006), η πρωτοβουλία συνεχίστηκε με το LEADER PLUS.

2.2 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I στην Ελλάδα

Στο πλαίσιο μιας πιο νέας θεώρησης αγροτικής ανάπτυξης, υιοθετήθηκε από την Ελλάδα η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I για την περίοδο 1993-1996. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε κυρίως σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της χώρας. Η έκταση της περιοχής εφαρμογής έφτασε περίπου το 30% της συνολικής έκτασης της χώρας ενώ ο συνολικός πληθυσμός ανήλθε στο 14% του συνολικού πληθυσμού της (1,38 εκ. κατοίκους). Στα πλαίσια της Πρωτοβουλίας εγκρίθηκαν 25 προγράμματα, τα οποία υλοποιήθηκαν από 25 Ομάδες Τοπικής Δράσης (Υπουργείο Γεωργίας, 1996). Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος ανήλθε σε 161,8 εκ. ευρώ ενώ το Μέτρο του αγροτικού τουρισμού δαπάνησε το 50,37% του συνολικού προϋπολογισμού, περίπου 82,6 εκ. ευρώ. Κατά τη διάρκεια της LEADER I στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκαν συνολικά 1.732 έργα, δημιουργήθηκαν 904 νέες μόνιμες θέσεις εργασίας, 1.087 εποχιακές ενώ 2.627 θέσεις διατηρήθηκαν (Υπουργείο Γεωργίας, 1996). Η πλειοψηφία των παρεμβάσεων στη χώρα (807), που αντιστοιχεί στο 46,6% επί των συνολικών έργων, αφορούσε το Μέτρο του αγροτικού τουρισμού. Αν και η φιλοσοφία του προγράμματος στόχευε στην ανάληψη ιδιωτικών πρωτοβουλιών, ωστόσο το 45,85% των έργων του Μέρου (370) υλοποιήθηκε από Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ). Αξίζει να σημειωθεί ότι μόλις το 10,41% των έργων (84) υλοποιήθηκε από γεωργούς. Ωστόσο, στο σύνολο των γεωργών που ήταν δικαιούχοι της LEADER I στην Ελλάδα, το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών (58,33%) δραστηριοποιήθηκε στο Μέτρο του αγροτικού τουρισμού. Άλλα 161 έργα υλοποιήθηκαν από ατομικές επιχειρήσεις και 95 από νομικά πρόσωπα (εκτός Α.Ε. Ο.Ε., κλπ). Στοιχεία για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των επενδυτών, σε εθνικό επίπεδο, δεν είναι διαθέσιμα. Η πλειοψηφία των έργων αναφερόταν στη δημιουργία υποδομών, όπως μονοπάτια και παρεμβάσεις προστασίας περιβάλλοντος (259), αξιοποίηση κτιρίων και οικισμών (137) και αναπλάσεις (14). Μέσω της ενίσχυσης του προγράμματος LEADER I δημιουργήθηκαν, σε εθνικό επίπεδο, 253 νέες μονάδες ενώ εκσυγχρονίσθηκαν ή επεκτάθηκαν 100 υφιστάμενες, δημιουργήθηκαν 279 μονάδες παροχής φιλοξενίας ενώ ο αριθμός των νέων κλινών ανήλθε σε 2.700 (περίπου 10 κλίνες ανά μονάδα, δηλαδή μικρό μέγεθος μονάδων). Με την υλοποίηση των παρεμβάσεων του Μέρου διατηρήθηκαν 135 θέσεις εργασίας και δημιουργήθηκαν άλλες 834 θέσεις, εκ των οποίων 358 μόνιμες και 476 εποχιακές. Η συμβολή του Μέρου του αγροτικού τουρισμού στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ήταν η σημαντικότερη σε επίπεδο εθνικού προγράμματος, καθώς το 41,89% των νέων θέσεων συνολικά προήλθε από αγροτουριστικές παρεμβάσεις. Επιπλέον, αν και στα πλαίσια του Μέρου της επαγγελματικής κατάρτισης, πραγματοποιήθηκαν 31 προγράμματα κατάρτισης με θέματα που σχετίζονταν με τον αγροτικό τουρισμό.

2.3 LEADER II

Η πρωτοβουλία LEADER II είναι μία συνέχεια της LEADER I , δίνοντας έμφαση στη χωρική προσέγγιση των προγραμμάτων , στον καινοτόμο χαρακτήρα των σχεδίων , στην ανταλλαγή εμπειριών ,στον πολυτομεακό χαρακτήρα και στην χρηματοδοτική αυτοδυναμία . Εφαρμόστηκε κατά την περίοδο 1994 – 1999 και η κοινοτική συμμετοχή σε πρωτοβουλίες και δράσεις φυσικών και νομικών προσώπων και Ο.Τ.Α. ανήλθε σε ποσοστό έως το 50% του συνολικού προϋπολογισμού του έργου . Ο στόχος του συγκεκριμένου προγράμματος ήταν η τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές δημιουργώντας συμπληρωματική απασχόληση σε παράλληλες με τη γεωργική δραστηριότητα δράσεις . Επιπλέον , στόχος της ήταν η αντιμετώπιση του προβλήματος της ισόρροπης σχέσης μεταξύ της γεωργικής γης και του εργατικού δυναμικού μέσα από την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που αποσκοπούσαν στην δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης στον αγροτικό χώρο.

Οι στόχοι του LEADER II συνοψίζονται:

- Στην εξασφάλιση της συνέχειας με το LEADER I στηρίζοντας υποδειγματικές πρωτοβουλίες αγροτικής ανάπτυξης
- Στη στήριξη καινοτόμων, αποδεικτικών και μεταβιβάσιμων ενεργειών που να απεικονίζουν τις νέες κατευθύνσεις που μπορεί να ακολουθήσει η αγροτική ανάπτυξη
- Στο πολλαπλασιασμό των ανταλλαγών εμπειριών και στη μεταφορά τεχνογνωσίας μέσω ενός ευρωπαϊκού δικτύου αγροτικής ανάπτυξης
- Στη στήριξη προγραμμάτων διακρατικής συνεργασίας που προέρχονται από τοπικούς φορείς των αγροτικών ζωνών.

2.4 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II στην Ελλάδα

Το LEADER II υλοποιήθηκε στην Ελλάδα με στόχο την εξομάλυνση των δυσμενών επιπτώσεων που εμφανίστηκαν από την εφαρμογή της αναθεωρημένης Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Υπουργείο Γεωργίας, 1995). Στα πλαίσια της Πρωτοβουλίας εγκρίθηκαν 49 τοπικά προγράμματα και 7 θεματικά, τα οποία υλοποιήθηκαν αντίστοιχα από 49 Ομάδες Τοπικής Δράσης και 7 συλλογικούς φορείς (όπως ενώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, επιμελητήρια, κλπ) (Δίκτυο LEADER/ANKO Α.Ε., 2001). Η έκταση της περιοχής εφαρμογής κάλυψε το 70% της συνολικής έκτασης της χώρας ενώ ο πληθυσμός που επωφελήθηκε άγγιξε το 25% του συνολικού πληθυσμού. Ο συνολικός προϋπολογισμός του εθνικού προγράμματος ανήλθε στα 345 εκ. ευρώ περίπου. Το Μέτρο του αγροτικού τουρισμού δαπάνησε σχεδόν 114 εκ. ευρώ, το μεγαλύτερο ποσοστό των πόρων του προγράμματος (37,9%) (Υπουργείο Γεωργίας, 2002). Το Μέτρο περιλάμβανε δράσεις όπως δημιουργία και εκσυγχρονισμός αγροτουριστικών καταλυμάτων, κέντρων εστίασης και αναψυχής, μονάδων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ενίσχυση κατασκηνωτικών κέντρων, μουσείων αλλά και ενέργειες προβολής και προώθησης. Συνολικά, σε επίπεδο

χώρας εγκρίθηκε η υλοποίηση 3.271 έργων και δράσεων. Ο απολογισμός της εφαρμογής της Πρωτοβουλίας στην Ελλάδα ήταν η δημιουργία 3.772 νέων μόνιμων θέσεων εργασίας, 3.876 εποχικών και η διατήρηση 6.397 θέσεων εργασίας (Υπουργείο Γεωργίας, 2002). Συγκεντρώνοντας το μεγαλύτερο ποσοστό των πόρων της LEADER II, ο μεγαλύτερος αριθμός παρεμβάσεων στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του Μέτρου του αγροτικού τουρισμού, αν και απείχε σημαντικά από τους ποσοτικούς στόχους που είχαν τεθεί, καθώς ενώ ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε υπερδιπλάσιο αριθμό έργων στον τομέα του αγροτικού τουρισμού, κατά τη διάρκεια εφαρμογής του LEADER II, αφενός μεν άλλα προγράμματα υλοποίησαν επενδύσεις αγροτικού τουρισμού και αφετέρου η πρακτική έδειξε ότι οι ανάγκες οδήγησαν στην αύξηση των παρεμβάσεων στον τομέα της αξιοποίησης της τοπικής παραγωγής. Συνολικά, σε εθνικό επίπεδο, υλοποιήθηκαν 1.150 έργα. Από το σύνολο των έργων του τομέα, το 46% υλοποιήθηκε από νομικά πρόσωπα (εταιρικά σχήματα πάσης φύσεως) και το 54% από φυσικά πρόσωπα, χωρίς όμως να υπάρχουν στοιχεία για την επαγγελματική ιδιότητα αυτών (γεωργοί ή όχι). Από τα τελευταία, το 29% αφορούσε σχέδια που υλοποιήθηκαν από γυναίκες. Πρέπει να σημειωθεί ότι το 34% των δικαιούχων ήταν νέοι, κάτω των 40 ετών. Από τους πόρους που διατέθηκαν στα πλαίσια εφαρμογής των δράσεων του τομέα, το 59% κατευθύνθηκε στη δημιουργία και τον εκσυγχρονισμό καταλυμάτων (540 παρεμβάσεις σε καταλύματα και δημιουργία 4.600 νέων κλινών), το 18,5% σε δράσεις ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού, το 10,6% για παρεμβάσεις εστίασης και αναψυχής και το 3,2% για ενέργειες προβολής και προώθησης του αγροτικού τουρισμού. Με την υλοποίηση του Μέτρου εξασφαλίστηκαν περίπου 1.210 μόνιμες θέσεις εργασίας και 1.030 εποχικές (Υπουργείο Γεωργίας, 2002). Σε εθνικό επίπεδο, οι αγροτουριστικές παρεμβάσεις δημιούργησαν λιγότερες θέσεις εργασίας (2 θέσεις εργασίας/επένδυση) εν συγκρίσει με τα άλλα Μέτρα του προγράμματος που ενίσχυσαν ιδιωτικές πρωτοβουλίες, ωστόσο κατά κύριο λόγο αυτές ήταν μόνιμες. Παράλληλα, μέσω του Μέτρου της κατάρτισης, ενισχύθηκε η πραγματοποίηση 48 προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης με θέματα που σχετίζονταν με τον αγροτικό τουρισμό.

2.5 LEADER (PLUS) +

Μετά από την εφαρμογή και την υλοποίηση των προγραμμάτων (LEADER I και LEADER II), τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι αγροτικές περιοχές, εξακολουθούσαν να υπάρχουν. Για αυτό το λόγο, αποφασίστηκε η συνέχιση των πρωτοβουλιών LEADER με ένα νέο πρόγραμμα, το LEADER + (2000-2006). Η νέα αυτή πρωτοβουλία είχε στόχο την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων του αγροτικού κόσμου. Σε αντίθεση με τα προγράμματα LEADER I και LEADER II, το LEADER + συμπεριελάμβανε όλες τις αγροτικές περιοχές και δικαιούχοι του ήταν οι Ο.Τ.Δ.. Η πρωτοβουλία LEADER + στόχευε να παροτρύνει τους τοπικούς φορείς να εξετάσουν το δυναμικό ανάπτυξης της περιοχής τους στο πλαίσιο μίας πιο μακροπρόθεσμης προοπτικής. Η LEADER+ είναι μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που έχει ως βασικό σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της υπαίθρου και την προσέλκυση των νέων, μέσω της υλοποίησης πλέγματος δράσεων που ικανοποιούν παράλληλα τις εθνικές και κοινοτικές προτεραιότητες για τη Γ΄ Προγραμματική Περίοδο (απασχόληση, ισότητα, προστασία του περιβάλλοντος κ.λ.π).

Επιδίωξη της πρωτοβουλίας είναι η ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών περιοχών, με την καλύτερη αξιοποίηση των φυσικών, ανθρώπινων και οικονομικών πόρων τους, την ανακάλυψη νέων πηγών εισοδήματος και την παράλληλη προστασία της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς.

Στα πλαίσια της LEADER+, οι άνθρωποι της υπαίθρου:

- συμμετέχουν ενεργά και αποφασίζουν οι ίδιοι για την αναπτυξιακή προσπάθεια που γίνεται στην περιοχή τους,
- προβαίνουν σε μικρές επενδύσεις και δημιουργούν, παράλληλα, έναν ιδιαίτερα παραγωγικό ιστό,
- ενεργούν συλλογικά και μέσα από δίκτυα (clusters), στηρίζουν επιχειρηματικές δραστηριότητες και
- κάνουν οι ίδιοι πράξη όσα οραματίζονται για τον τόπο τους.

Ο χαρακτήρας του προγράμματος διασφαλίστηκε μέσω της δικτύωσης ομοειδών ή συμπληρωματικών επιχειρήσεων, στην κοινή προβολή και προώθηση, στη συνεργασία και στη συλλογική στήριξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, ώστε να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα και η συμπληρωματικότητα των δράσεων (Κ.4.Αποστολοπούλος 2009:94) (Σ.Βαρβαρέσος 2000:51).

Παρά το γεγονός ότι το LEADER διατηρεί το περιεχόμενο των προηγούμενων εφαρμογών (LEADER I και LEADER II), ωστόσο, υπάρχει μια διαφοροποίηση που εκφράζεται με την προσθήκη του + (plus = επιπλέον). Το LEADER+ επιδιώκει, δηλαδή, κάτι επιπλέον από αυτό που πρόσφεραν οι προηγούμενες εφαρμογές και εξακολουθούν να δίνουν σήμερα τα υπόλοιπα προγράμματα του Γ΄ Κ.Π.Σ.

Ο πιλοτικός χαρακτήρας του προγράμματος εξασφαλίζεται κυρίως μέσω των δικτύσεων (clusters) και των συνεργασιών. Κατά συνέπεια, δίνεται βάρος στη δικτύωση ομοειδών ή συμπληρωματικών επιχειρήσεων, την κοινή προβολή και προώθηση, τη συνεργασία και τη συλλογική στήριξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, που μπορούν να εξασφαλίσουν τη βιωσιμότητα και τη συμπληρωματικότητα των δράσεων.

Έτσι η έννοια «πιλοτικός» επιτυγχάνεται με:

- Την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών που ενσωματώνουν τις τοπικές ιδιομορφίες.
- Την εφαρμογή νέων μεθόδων που αξιοποιούν τόσο το ανθρώπινο δυναμικό όσο και τους φυσικούς και χρηματοδοτικούς πόρους της περιοχής.

- Τη διασύνδεση έργων/ δράσεων ή και επιχειρήσεων όλων των τομέων της οικονομίας, οι οποίοι κατά παράδοση είναι ανεξάρτητοι.
- Την υιοθέτηση πρωτότυπων μορφών οργάνωσης και συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Οι Ειδικοί στόχοι του προγράμματος είναι:

- η δημιουργία, βελτίωση και αναβάθμιση της ποιότητας των υπαρχουσών υποδομών και υπηρεσιών της τουριστικής προσφοράς της περιοχής,
- η αξιοποίηση της τοπικής αγροτικής παραγωγής για την παραγωγή και την ανάδειξη τοπικών προϊόντων ποιότητας και χαρακτηριστικών τοπικών προϊόντων,
- η προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς με την ανάδειξη και αποκατάσταση των φυσικών οικοσυστημάτων και τοπίων, των αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών τόπων και μνημείων,
- η διασύνδεση τομέων και δραστηριοτήτων (διαμονή, διατροφή, φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι, βιοτεχνία, χειροτεχνία) προκειμένου να ενισχυθεί και να επιτευχθεί η προστιθέμενη αξία της τοπικής ταυτότητας, της τοπικής παραγωγής και κατ' επέκταση της τουριστικής προσφοράς.

Οι Επιχειρησιακοί στόχοι του προγράμματος είναι:

1. Η διαμόρφωση ενός τοπικού τουριστικού προϊόντος υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών, με αναγνωρίσιμη τοπική ταυτότητα, που θα απευθύνεται θεματικά σε επισκέπτες ποικίλων ενδιαφερόντων, σε συνδυασμό με την χάραξη και υποστήριξη ελκυστικών τουριστικών διαδρομών γνωριμίας με τη φύση, τα προϊόντα και τα μνημεία της περιοχής.
2. Η παραγωγή ποιοτικών αγροτικών προϊόντων και αύξηση της προστιθέμενης αξίας τους μέσω κατάλληλης μεταποίησης και ανάδειξής τους, ώστε να είναι ευχερής η διάθεσή τους τόσο επί τόπου, όσο και στις αγορές εσωτερικού και εξωτερικού.
3. Η προστασία και ανάδειξη του πλούσιου φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος ως κύριο συστατικό στοιχείο της ιδιαίτερης ταυτότητας της περιοχής.
4. Η διασύνδεση του τουρισμού με την αγροτική οικονομία και τα επώνυμα ποιοτικά προϊόντα της, ιδιαίτερα με το οινικό προϊόν.
5. Η ενδυνάμωση της τοπικής οικονομίας (με έμφαση στη διαφοροποίηση του αγροτικού εισοδήματος) και βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής μέσω της αξιοποίησης των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και της δημιουργικής διασύνδεσης των νευραλγικών αρχαιολογικών και ιστορικών πόλων της, η ενιαία ανάδειξη των οποίων συνιστά ισχυρό κίνητρο για την αύξηση της επισκεψιμότητας της περιοχής.
6. Η βελτίωση των συνθηκών ελκυστικότητας της περιοχής με σκοπό την προσέλκυση νέων κατοίκων μόνιμης εγκατάστασης και την μεταστροφή των δυσμενών πληθυσμιακών εξελίξεων.
7. Η μείωση της περιθωριοποίησης συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων (γυναίκες, νέοι) και ενίσχυση των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, προκειμένου να

αποτελέσουν το μελλοντικό δυναμικό ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας στην περιοχή.

8. Η προώθηση της εξωστρέφειας των τοπικών επιχειρήσεων, των συλλογικών φορέων και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

2.6 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+ στην Ελλάδα

Παρά τα σημαντικά βήματα που έχουν γίνει στη χώρα μετά την εφαρμογή δύο αναπτυξιακών προγραμμάτων (Α' και Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης), το πρόβλημα της «προσαρμογής» της ελληνικής αγροτικής οικονομίας παραμένει πάντα επίκαιρο, και γι' αυτό υιοθετήθηκε και από την Ελλάδα η Πρωτοβουλία LEADER+ (Υπουργείο Γεωργίας, 2002). Ως περιοχή εφαρμογής της Πρωτοβουλίας στην Ελλάδα επιλέχθηκαν οι ορεινές περιοχές της χώρας (περιοχές χαρακτηρισμένες σύμφωνα με τον εγκεκριμένο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κατάλογο των ορεινών, μειονεκτικών και με ειδικά προβλήματα περιοχών), οι νησιωτικές, στις οποίες παρουσιάζεται η εντονότερη κοινωνικοοικονομική υστέρηση, και οι περιβαλλοντικά ευαίσθητες ενώ σε αιτιολογημένες περιπτώσεις και ορισμένες μειονεκτικές. Ωστόσο, σε αιτιολογημένες περιπτώσεις και εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις (γεωγραφική γειτνίαση, ύπαρξη προβλημάτων αλλά παράλληλα αναπτυξιακών προοπτικών κ.λ.π), περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα και μειονεκτικές περιοχές καθώς και περιοχές Natura 2000.

Τα τοπικά προγράμματα LEADER+ είναι δυνατόν να υλοποιηθούν και σε περιοχές που καλύπτονται εν μέρει ή στο σύνολό τους από Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου – Ο.Π.Α.Α.Χ. (άξονας 7 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 – 2006» ή Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα-ΠΕΠ).

Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η εφαρμογή του LEADER+ είναι δυνατή μόνο για δράσεις που:

- δεν καλύπτονται από το ολοκληρωμένο πρόγραμμα (Ο.Π.Α.Α.Χ.),
- δε θα συμπεριληφθούν τελικά στο σχεδιασμό του ολοκληρωμένου προγράμματος (Ο.Π.Α.Α.Χ.),
- λειτουργούν συμπληρωματικά, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα των δράσεων του ολοκληρωμένου προγράμματος (π.χ. συνεργασίες, δικτύωσεις κλπ.),
- εξασφαλίζουν την πιλοτική διάσταση του τοπικού προγράμματος και αναδεικνύουν την προστιθέμενη αξία της πρωτοβουλίας.

Τα τοπικά προγράμματα που εντάσσονται στα πλαίσια της πρωτοβουλίας σχεδιάζονται και υλοποιούνται από τις Ομάδες Τοπικής Δράσης (Ο.Τ.Δ.). Πρόκειται για ανώνυμες αναπτυξιακές εταιρίες, οι οποίες αποτελούνται από συλλογικούς φορείς του ευρύτερου Δημόσιου ή Ιδιωτικού τομέα, όπως: η Τοπική Αυτοδιοίκηση (α' και β' βαθμού), Σύλλογοι, Παραγωγικά και Επιστημονικά Επιμελητήρια, Συνεταιρισμοί και Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών, επιστημονικοί φορείς, περιβαλλοντικές και λοιπές οργανώσεις, εκπρόσωποι εργαζομένων, ιδιώτες (ΝΠΙΔ, φυσικά πρόσωπα) και άλλοι.

Τα βασικά χαρακτηριστικά των Ο.Τ.Δ είναι:

- η μορφή Ανώνυμης Εταιρείας
- η ευρεία συμμετοχή τοπικών φορέων
- η εγκατάσταση στις συγκεκριμένες περιοχές
- η ύπαρξη ικανής οικονομικής ευρωστίας
- η στελέχωση με εξειδικευμένο και επαρκές ανθρώπινο δυναμικό

Παρόλα αυτά, κρίθηκε αναγκαίο, προκειμένου να αποφευχθεί ο κατακερματισμός των πόρων του προγράμματος, να τεθεί ο περιορισμός συγκεκριμένου αριθμού τοπικών προγραμμάτων, που δεν θα υπερέβαινε τα 40. Ο συνολικός πληθυσμός που θα ωφεληθεί από τις παρεμβάσεις της Πρωτοβουλίας ανέρχεται σε 2,2 εκ. κατοίκους, ήτοι 20% του πληθυσμού της χώρας. Ο συνολικός προϋπολογισμός του εθνικού προγράμματος, με την αρχική έγκριση το Νοέμβριο του 2002, ανερχόταν σε 392,6 εκ. ευρώ (Υπουργείο Γεωργίας, 2003) ενώ σήμερα έχει μειωθεί και ανέρχεται σε 368,7 εκ. ευρώ περίπου (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2006). Και στην περίπτωση της LEADER+, σε εθνικό επίπεδο οι δράσεις του αγροτικού τουρισμού συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό (34,47%) του προϋπολογισμού του προγράμματος. Ενδεικτικές δράσεις που ενισχύονται από την LEADER+ στα πλαίσια του αγροτικού τουρισμού είναι η δημιουργία και ο εκσυγχρονισμός υποδομών διανυκτέρευσης και εστίασης, παρεμβάσεις ανάπτυξης αγροτουρισμού και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, κέντρα οργάνωσης και προώθησης του τομέα, κέντρα δημιουργικής απασχόλησης επισκεπτών, κλπ. Σύμφωνα με την ex-ante αξιολόγηση (Υπουργείο Γεωργίας, 2002), συνολικά αναμένεται η υλοποίηση 3.569 έργων και δράσεων ενώ σύμφωνα με το σχέδιο 1ης αναθεώρησης του προγράμματος (Υπουργείο Γεωργίας, 2003), ο αριθμός των παρεμβάσεων αναμένεται να ανέλθει σε 2.600, από τις οποίες προβλέπεται να δημιουργηθούν 1.350 μόνιμες και 1.165 εποχικές θέσεις εργασίας και παράλληλα να διατηρηθούν 1.115 θέσεις. Μέχρι τον Μάρτιο του 2006, πραγματοποιήθηκαν 106 προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος και υποβλήθηκαν 3.204 επενδυτικές προτάσεις. Προς χρηματοδότηση έχουν επιλεγεί, σε εθνικό επίπεδο, 1.773 σχέδια, των οποίων η δημόσια δαπάνη ανέρχεται σε 144,5 εκ. ευρώ. Μέχρι το ίδιο χρονικό σημείο, οι πληρωμές ανέρχονται σε 103 εκ. ευρώ, ποσό που αντιστοιχεί στο 40,3% των συνολικών πιστώσεων του εθνικού προγράμματος (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2006). Σε ότι αφορά τις παρεμβάσεις αγροτικού τουρισμού, το πλήθος των επενδυτικών σχεδίων αναμένεται να ανέλθει σε 700 (Υπουργείο Γεωργίας, 2003). Προβλέπεται η δημιουργία 156 νέων καταλυμάτων και ο εκσυγχρονισμός ή η επέκταση 126 μονάδων παροχής φιλοξενίας, η δημιουργία 2.650 νέων κλινών (περίπου 17 κλίνες ανά μονάδα, δηλαδή μεγαλύτερης δυναμικότητας από τις προηγούμενες εφαρμογές, γεγονός που δικαιολογείται και από την αύξηση των ορίων του επιτρεπόμενου κόστους των παρεμβάσεων) και ο εκσυγχρονισμός 1.300 κλινών. Επίσης, αναμένεται η κατασκευή 70 νέων κέντρων εστίασης και ο εκσυγχρονισμός/επέκταση 160 υφιστάμενων υποδομών εστίασης, η δημιουργία 68 νέων μονάδων εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ο εκσυγχρονισμός 37 τέτοιων επιχειρήσεων που λειτουργούν ήδη. Ακόμη, προβλέπεται η λειτουργία 28 κέντρων οργάνωσης, πληροφόρησης και προώθησης αγροτικού τουρισμού και 55 επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση του αγροτικού τουρισμού. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ex-ante αξιολόγησης (Υπουργείο Γεωργίας, 2003), που όμως αναφέρονται σε μεγαλύτερο αριθμό προβλεπόμενων υποδομών φιλοξενίας, αναμένεται η δημιουργία 1.250 νέων θέσεων μόνιμης απασχόλησης και περίπου 1.050 νέων θέσεων εποχιακής απασχόλησης. Επίσης, προβλέπεται ότι το 40% περίπου των δικαιούχων θα είναι γυναίκες, ενώ αντίστοιχα εκτιμάται ότι περισσότερο του 50% θα αφορά δικαιούχους ηλικίας κάτω των 40 ετών. Μέχρι τον Μάρτιο του 2006, από το σύνολο των 1.773

ενταγμένων έργων σε εθνικό επίπεδο, τα 528, που είναι η πλειοψηφία των έργων (29,73%) αναφέρεται σε παρεμβάσεις αγροτικού τουρισμού (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2006).

Η υποβολή επενδυτικών προτάσεων μπορεί να πραγματοποιηθεί από φυσικά ή νομικά πρόσωπα (ιδιώτες, Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, επιχειρήσεις Ο.Τ.Α, Συνεταιρισμοί, Σύλλογοι κ.λπ.).

Οι αναγκαίες προϋποθέσεις για την υποβολή προτάσεων είναι:

- να υπάρχει εγκεκριμένο πρόγραμμα LEADER+ στη συγκεκριμένη περιοχή,
- η επενδυτική πρόταση να εντάσσεται στη φιλοσοφία και το περιεχόμενο του τοπικού προγράμματος,
- ο ενδιαφερόμενος να διαθέτει τους απαιτούμενους οικονομικούς πόρους (ίδια συμμετοχή).

Μετά την αξιολόγηση και επιλογή των 40 τοπικών προγραμμάτων (και των αντίστοιχων Ο.Τ.Δ που τα διαχειρίζονται), ακολουθούν οι παρακάτω ενέργειες:

- Ευρεία ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού
- Προκήρυξη του τοπικού προγράμματος, με σκοπό την υποβολή προτάσεων για έργα/ επενδύσεις από τους ενδιαφερομένους (υποψήφιοι τελικοί αποδέκτες). Οι επενδυτικές προτάσεις πρέπει να συνταχθούν σύμφωνα με πρότυπο που χορηγείται από τις Ομάδες Τοπικής Δράσης.
- Αξιολόγηση των προτάσεων που υποβάλλονται, σύμφωνα με προκαθορισμένα κριτήρια και επιλογή αυτών που θα χρηματοδοτηθούν στο πλαίσιο του τοπικού προγράμματος.
- Υπογραφή σύμβασης μεταξύ της Ο.Τ.Δ. και του επενδυτή, του οποίου η επενδυτική πρόταση εγκρίθηκε.

3. ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Στην παρούσα εργασία, η συλλογή δεδομένων αρχικά έγινε διαδικτυακά και στη συνέχεια μέσω των site των αναπτυξιακών. Κάθε αναπτυξιακή είχε διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης και τρόπο λειτουργίας. Στο τέλος, τα δεδομένα συλλέχθηκαν είτε ταχυδρομικώς, είτε μέσω e-mail, είτε μέσω των ηλεκτρονικών τους σελίδων (όσες αναπτυξιακές τα είχαν καταχωρημένα ηλεκτρονικά).

Μετά τη συλλογή των δεδομένων, τα δεδομένα καταχωρήθηκαν σε φύλλο επεξεργασίας xl. Στο σύνολό τους ήταν 3.541 εγγραφές, οι οποίες περιλάμβαναν την περιφέρεια δικαιοδοσίας, την αναπτυξιακή, τον δικαιούχο του προγράμματος, τον τίτλο του προγράμματος, τα μέτρα, η κατηγορία πράξης, οι δράσεις, ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος σε κάθε αναπτυξιακή, το ποσοστό επιχορήγησης (%), η δημόσια δαπάνη υποέργου σε ευρώ, η κατηγορία του φορέα και η περιοχή στην οποία λάμβανε χώρα το πρόγραμμα.

Αφού καταχωρήθηκαν τα δεδομένα στο φύλλο επεξεργασίας xl, εισήχθησαν στο περιβάλλον του προγράμματος επεξεργασίας του IBM SPSS Statistics 20. Μετά από στατιστική επεξεργασία του δείγματος ανά περιφερειακή ενότητα προέκυψε αποτελέσματα όπως αναφέρονται σε παρακάτω κεφάλαιο. Οι δείκτες που θα εξαχθούν είναι ο μέσος όρος, η διάμεσος, η τυπική απόκλιση, το μέγιστο και το ελάχιστο των δεδομένων για τον συνολικό προϋπολογισμό, τη δημόσια δαπάνη υποέργου σε ευρώ και την κατηγορία φορέα.

Τέλος, χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα Q GIS ώστε να δημιουργηθούν κάποιες χάρτες για την οπτικοποίηση ορισμένων αποτελεσμάτων. Για να πραγματοποιηθεί αυτό, από το geodata.gov.gr ανακτήσαμε το shapefile για τις περιφέρειες της Ελλάδας.

Παρακάτω αναφέρονται οι ορισμοί των Ομάδων Τοπικής Δράσης και των Αναπτυξιακών Εταιρειών, ώστε να γίνει κατανοητή η παράθεση των αξόνων προτεραιότητας του εθνικού προγράμματος Leader (plus) +.

Οι Ομάδες Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ) αποτελούν τοπικά εταιρικά σχήματα δημόσιου - ιδιωτικού τομέα που δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένη περιοχή παρέμβασης των τοπικών προγραμμάτων προσέγγισης LEADER του Άξονα 4 του ΠΑΑ. Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων ενέκρινε 43 τοπικά προγράμματα προσέγγισης LEADER στο πλαίσιο του Άξονα 4 του ΠΑΑ, τα οποία θα διαχειριστούν για τις περιοχές τους οι αντίστοιχες ΟΤΔ.

Οι Αναπτυξιακές Εταιρίες (ΑΝ.ΕΤ.) είναι εταιρίες δημιουργημένες από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) του Υπουργείου Εσωτερικών, με στόχο την στρατηγική ανάπτυξη της εκάστοτε περιοχής. Έχει την λειτουργία και δομή μιας ανώνυμης εταιρίας και σε αυτήν συμμετέχει η Τοπική Αυτοδιοίκηση (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση (ΝΑ), Δήμοι ή Τοπικές Ενώσεις Δήμων και Κοινοτήτων (ΤΕΔΚ), Συνεταιρισμοί, Επιμελητήρια κλπ) (<http://el.wikipedia.org/>).

ΚΩΔΙΚΟΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
1	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ-ΘΡΑΚΗ
2	ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
3	ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
4	ΗΠΕΙΡΟΣ
5	ΘΕΣΣΑΛΙΑ
6	ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ
7	ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ
8	ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ, ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ
9	ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ
10	ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ
11	ΚΡΗΤΗ

Για την περιφέρεια Αττικής δεν υπάρχουν δεδομένα, επειδή το πρόγραμμα Leader+ ισχύει μόνο σε αγροτικές περιοχές. Επιπλέον, η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι συγχωνευμένη με την περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας στα δεδομένα που έχουν σταλθεί.

Το εθνικό πρόγραμμα LEADER+ περιλαμβάνει 3 άξονες προτεραιότητας:

**ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1:
«ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΠΙΛΟΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»**

ΜΕΤΡΟ 1.1: Τεχνική Στήριξη Φορέων Υλοποίησης - Ομάδων Τοπικής Δράσης

- 1.1.1. Στελέχωση και λειτουργία της Ομάδας Τοπικής Δράσης (Ο.Τ.Δ.)
- 1.1.2. Ευαισθητοποίηση και ενημέρωση τοπικού πληθυσμού
- 1.1.3. Αξιολόγηση προγράμματος και επενδυτικών σχεδίων
- 1.1.4. Εξοπλισμός και μηχανοργάνωση της Ομάδας Τοπικής Δράσης (Ο.Τ.Δ.)

ΜΕΤΡΟ 1.2: Ενισχύσεις σε Επενδύσεις – Στήριξη στην Επιχειρηματικότητα

1.2.1. Παρεμβάσεις αγροτικού τουρισμού ολοκληρωμένης προσέγγισης

- 1.2.1.1. Δημιουργία και βελτίωση των υποδομών διανυκτέρευσης για τη συμπλήρωση της δυναμικότητας της περιοχής
- 1.2.1.2. Δημιουργία και βελτίωση των υποδομών εστίασης για τη συμπλήρωση της δυναμικότητας της περιοχής
- 1.2.1.3. Ανάπτυξη αγροτουρισμού (επισκέψιμα αγροκτήματα με πρόβλεψη υποδομής διανυκτέρευσης)
- 1.2.1.4. Ανάπτυξη εναλλακτικών και ειδικών μορφών αγροτικού τουρισμού (θρησκευτικός, ιαματικός, ορεινός, εκπαιδευτικός, κατασκηνωτικός κλπ.)
- 1.2.1.5. Τοπικά κέντρα οργάνωσης, πληροφόρησης και προώθησης αγροτικού τουρισμού
- 1.2.1.6. Επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση του αγροτικού τουρισμού (παραδοσιακά καφενεία, κέντρα δημιουργικής απασχόλησης επισκεπτών, κλπ.)
- 1.2.1.7. Βελτιώσεις επιχειρήσεων αγροτικού τουρισμού για προσαρμογή στις ανάγκες πιστοποίησης ή δικτύωσης (clusters)

1.2.2. Μικρές επιχειρήσεις του αγροτικού και των λοιπών τομέων της οικονομίας

- 1.2.2.1. Βιοτεχνικές μονάδες (οικοτεχνία, χειροτεχνία, παραγωγή ειδών παραδοσιακής τέχνης, κλπ.)
- 1.2.2.2. Επιχειρηματική αξιοποίηση τοπικών φυσικών πόρων
- 1.2.2.3. Επιχειρήσεις μεταποίησης τυποποίησης προϊόντων φυτικής παραγωγής
- 1.2.2.4. Επιχειρήσεις μεταποίησης τυποποίησης προϊόντων ζωικής παραγωγής
- 1.2.2.5. Επιχειρήσεις αξιοποίησης αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών σε πρωτότυπες εφαρμογές

- 1.2.2.6. Επιχειρήσεις παραγωγής ειδών διατροφής μετά την πρώτη μεταποίηση
- 1.2.2.7. Αξιοποίηση παραδοσιακών τεχνικών και χώρων (πατητήρια κελάρια, επισκέψιμα οινοποιία)
- 1.2.2.8. Εκτροφεία θηραμάτων
- 1.2.2.9. Επιχειρήσεις αξιοποίησης ήπιων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας εκτός πρωτογενούς παραγωγής
- 1.2.2.10. Βελτίωση επιχειρήσεων κυρίως προς την κατεύθυνση προστασίας περιβάλλοντος
- 1.2.2.11. Επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών για την υποστήριξη της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής εξυπηρέτησης
- 1.2.2.12. Βελτίωση επιχειρήσεων για προσαρμογή στις ανάγκες πιστοποίησης ή δικτύωσης (clusters)

1.2.3. *Επενδύσεις που ενισχύουν τη συλλογική, τομεακή και διατομεακή δράση με τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας και νέων τεχνικών*

- 1.2.3.1. Εγκατάσταση συστημάτων διασφάλισης ποιότητας (ISO - HACCP)
- 1.2.3.2. Δικτύωση ομοειδών ή συμπληρωματικών επιχειρήσεων (Clusters)
- 1.2.3.3. Ανάπτυξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών πληροφόρησης για τις ΜΜΕ (π.χ. website)
- 1.2.3.4. Ανάπτυξη συστημάτων τηλεργασίας, τηλεαγοράς και ηλεκτρονικού εμπορίου
- 1.2.3.5. Ανάπτυξη συστήματος Ανάπτυξη, πιστοποίηση και έλεγχος ποιοτικών σημάτων (ΠΟΠ, ΠΓΕ, βιολογικών προϊόντων κλπ).

ΜΕΤΡΟ 1.3: Υποστηρικτικές Ενέργειες

- 1.3.1. Αναβάθμιση δεξιοτήτων και εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού – κατάρτιση
- 1.3.2. Παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης
- 1.3.3. Ενέργειες προώθησης – προβολής

ΜΕΤΡΟ 1.4: Προστασία, Ανάδειξη και Αξιοποίηση Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

1.4.1. *Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος*

- 1.4.1.1. Αξιοποίηση, ανάδειξη και προστασία περιοχών φυσικού κάλλους, τοπίων και περιοχών Natura 2000
- 1.4.1.2. Συστήματα προστασίας περιβάλλοντος
- 1.4.1.3. Βελτίωση καταφυγίων
- 1.4.1.4. Διαδρομές πρόσβασης, μονοπάτια, γεφύρια

1.4.2. *Δράσεις για την αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος και την ανάδειξη της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του αγροτικού χώρου*

- 1.4.2.1. Οικιστική αναβάθμιση περιοχών (οικισμών, γειτονιών κ.λ.π) με αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, σε εφαρμογή ολοκληρωμένου σχεδίου οικιστικής ανάπτυξης
- 1.4.2.2. Ανάδειξη μνημείων και κτιρίων αγροτικής κληρονομιάς

- 1.4.2.3. Μουσεία αγροτικής, λαογραφικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- 1.4.2.4. Κέντρα πολιτιστικών και λοιπών δραστηριοτήτων (πολιτιστικά κέντρα, θέατρα, κλπ.)
- 1.4.2.5. Σήμανση αξιοθέατων, μνημείων, μονοπατιών – χαρτογραφήσεις

1.4.3. Δράσεις για την ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων και εκδηλώσεων ανάδειξης και διατήρησης της τοπικής κληρονομιάς του αγροτικού χώρου

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2:

«ΣΤΗΡΙΞΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ»

ΜΕΤΡΟ 2.1: Συνεργασία μεταξύ Περιοχών της Ελλάδας Διατοπική – Διαπεριφερειακή Συνεργασία

- 2.1.1. Συνεργασίες σε θέματα Αγροτικού τουρισμού
- 2.1.2. Συνεργασίες σε θέματα μικρών επιχειρήσεων αγροτικού και λοιπών τομέων της οικονομίας
- 2.1.3. Συνεργασίες σε θέματα νέων τεχνολογιών και τεχνογνωσίας
- 2.1.4. Συνεργασίες σε θέματα περιβάλλοντος και πολιτιστικής κληρονομιάς

ΜΕΤΡΟ 2.2: Συνεργασία μεταξύ περιοχών δύο ή περισσότερων κρατών: διακρατική συνεργασία

- 2.2.1. Συνεργασίες σε θέματα Αγροτικού τουρισμού
- 2.2.2. Συνεργασίες σε θέματα μικρών επιχειρήσεων αγροτικού και λοιπών τομέων της οικονομίας
- 2.2.3. Συνεργασίες σε θέματα νέων τεχνολογιών και τεχνογνωσίας
- 2.2.4. Συνεργασίες σε θέματα περιβάλλοντος και πολιτιστικής κληρονομιάς.

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3: «ΔΙΚΤΥΩΣΗ»

ΜΕΤΡΟ 3.1: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ LEADER+

- 3.1.1. Ελληνικό δίκτυο Leader+
- 3.1.2. Λειτουργικές δαπάνες δικτύωσης
- 1.1.3. Σύνοδοι δικτύου

ΜΕΤΡΟ 3.2: ΜΟΝΑΔΑ ΕΜΨΥΧΩΣΗΣ ΔΙΚΤΥΟΥ LEADER+ ΜΕΔ

- 3.2.1. Ενέργειες διάδοσης
- 3.2.2. Συμβουλευτικές υπηρεσίες προς τις Ομάδες Τοπικής Δράσης την Υπηρεσία Διαχείρισης του Ε.Π. και την Επιτροπή Παρακολούθησης
- 1.2.3. Βάση πληροφοριών και τηλεματικό σύστημα

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ LEADER +

1.Περιφέρεια Ανατ. Μακεδονίας και Θράκης

1.1 Αναπτυξιακή Δράμας

Ιστοσελίδα: www.aned.gr – e-mail: aned@otenet.gr

1.2 Αναπτυξιακή Εταιρία Ν. Ξάνθης Α.Ε.

e-mail: leaderp@otenet.gr & anxanet@otenet.gr

1.3 Αναπτυξιακή Καβάλας Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.ankavala.gr – e-mail: anka@kav.forthnet.gr

1.4 Αναπτυξιακή Ροδόπης Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.anro.gr – e-mail: anro@anro.gr

1.5 Δημοσυνεταιριστική Εταιρεία ΕΒΡΟΣ Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.dimossin.gr – e-mail: dimossin@hol.gr

2.Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

2.1 Αναπτυξιακή Νομού Θεσσαλονίκης ΑΕ

Ιστοσελίδα: www.aneth.gr – e-mail: aneth@aneth.gr

2.2 Αναπτυξιακή Εταιρεία Σερρών

Ιστοσελίδα: www.aneser.gr – e-mail: info@aneser.gr & leader@aneser.gr

2.3 Αναπτυξιακή Χαλκιδικής Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.anetxa.gr – e-mail: info@anetxa.gr

2.4 Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.anhma.gr – e-mail: info@anhma.gr

2.5 Αναπτυξιακή Κιλκίς

Ιστοσελίδα: www.anki.gr – e-mail: anki@anki.gr

2.6 Αναπτυξιακή Πέλλας Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.anpe.gr – e-mail: anpe@pel.forthnet.gr

2.7 Πιερική Αναπτυξιακή Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.pieriki-anaptixiaki.gr – e-mail: pieriki@otenet.gr

3.Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

3.1 Αναπτυξιακή Δυτικής Μακεδονίας Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.anko.gr – e-mail: anko@anko.gr

3.2 Αναπτυξιακή Φλώρινας Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.anflo.gr – e-mail: anflo@anflo.gr

3.3 Αναπτυξιακή Καστοριάς Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.ankas.gr – e-mail: ankas@otenet.gr & ankas@ankas.gr

4.Περιφέρεια Ηπείρου

4.1 Εταιρεία Ανάπτυξης Νοτίου Ηπείρου – Αμβρακικού Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.etanam.gr – e-mail: etanam@etanam.gr

4.2 Αναπτυξιακή Ηπείρου Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.epirusa.gr – e-mail: epirus@epirusa.gr

5.Περιφέρεια Θεσσαλίας

5.1 Αναπτυξιακή Ελασσόνας

Ιστοσελίδα: www.anelkis.gr – e-mail: anel-ae@hol.gr & anel@otenet.gr

5.2 Αναπτυξιακή Καρδίτσας Αναπτυξιακή Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.anka.gr – e-mail: anka@anka.gr

5.3 Εταιρία Ανάπτυξης Πηλίου Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.eapilio.gr – e-mail: info@eapilio.gr

5.4 Αναπτυξιακή Τρικάλων Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.kenakap.gr – e-mail: kenakap@kenakap.gr

6.Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

6.1 Συνεταιριστική Αυτοδιοικητική Ζακύνθου Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.sazae.gr – e-mail: sazae@otenet.gr

6.2 Αναπτυξιακή Κεφαλονιάς και Ιθάκης Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.aneki.gr – e-mail: aneki@otenet.gr

6.3 Αναπτυξιακή Ιονίων Νήσων Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.aitoliki.gr – e-mail: leader@aitoliki.gr

6.4 Αχαΐα Αναπτυξιακή Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.achaiasa.gr – e-mail: achaiasa@otenet.gr

6.5 Αναπτυξιακή Ολυμπίας Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.anol.gr – e-mail: anol@otenet.gr

6.6 ΤΡΙΧΩΝΙΔΑ Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.trihonida.gr – E-mail: info@trihonida.gr

7.Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

7.1 Αναπτυξιακή Φωκική Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.anfo.gr – e-mail: anfokiki@hol.gr

7.2 Ελικώνας – Παρνασσός Αναπτυξιακή Α.Ε

Ιστοσελίδα: e-mail: elikon1@otenet.gr

8.Περιφέρεια Πελοποννήσου

8.1 Αναπτυξιακή Βορείου Πελοποννήσου Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.anvope.gr – e-mail: anvope@tri.forthnet.gr

8.2 Αναπτυξιακή Πάρωνα Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.parnonas.gr, email: leader@parnonas.gr info@parnonas.gr

8.3 Πελοπόννησος Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρία Ο.Τ.Α

Ιστοσελίδα: www.peloponnisos.org, email: kpelop@otenet.gr

9.Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

9.1 Αναπτυξιακή Λήμνου Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.anel-sa.gr – e-mail: anel-sa@otenet.gr

9.2 Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης Λέσβου Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.etal-sa.gr – e-mail: inquiries@etal-sa.gr

10.Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

10.1 Αναπτυξιακή Δωδεκανήσου Α.Ε

Ιστοσελίδα: www.ando.gr – e-mail: ando@ando.gr

10.2 Αναπτυξιακή Εταιρεία Κυκλάδων Α.Ε.

Ιστοσελίδα: www.e-cyclades.gr- e-mail: info@e-cyclades.gr

11. Περιφέρεια Κρήτης

11.1 Αναπτυξιακή Ηρακλείου

Ιστοσελίδα: www.anher.gr – e-mail: info@anher.gr

11.2 Αναπτυξιακή Λασιθίου

Ιστοσελίδα: www.anlas.gr – e-mail: info@anlas.gr

11.3 Οργανισμός Ανάπτυξης Δυτικής Κρήτης

Ιστοσελίδα: www.oadyk.gr – e-mail: oadyk@oadyk.gr

11.4 Αναπτυξιακό Κέντρο Ορεινού Μυλοπόταμου

Ιστοσελίδα: www.psiloritis.eu – e-mail: leader@psiloritis.net.gr

Πηγή: [ΕΠΙΔΟΤΗΣΗ +Επιχειρηματικότητα online περιοδικό](#)

Η έρευνα διήρκησε 18 μήνες. Το χρονικό πλαίσιο είναι μεγάλο διότι δεν υπήρξε επικοινωνία και συνεργασία με τις αναπτυξιακές. Ορισμένες καθυστέρησαν την αποστολή των δεδομένων, ενώ άλλες δεν απέστειλαν καθόλου. Τα δεδομένα για τις αναπτυξιακές που δεν απάντησαν, συλλέχτηκαν από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΑΑ 2007 – 2013, Μονάδα Β – Παρακολούθησης και Πληροφοριακών Συστημάτων.

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Για να γίνει κατανοητή η ερμηνεία των πινάκων, παρατίθενται οι ορισμοί που χρησιμοποιούνται στους πίνακες.

Valid N: Είναι το πλήθος των τιμών των δεδομένων.

Μέσος όρος: Ορίζεται ως το άθροισμα των παρατηρήσεων N δια του πλήθους αυτών. Η μέση τιμή επηρεάζεται από ακραίες τιμές.

Διάμεσος: είναι η διάμεσος και αποτελεί τη μεσαία τιμή μίας κατανομής. Αυτό σημαίνει ότι κατά το μέγιστο το 50% των περιπτώσεων λαμβάνουν τιμές μικρότερες της διαμέσου και κατά το μέγιστο το 50% μεγαλύτερες της διαμέσου.

Τυπική Απόκλιση: Η τυπική απόκλιση δείχνει πόσο πολύ “απλώνονται” οι τιμές της κατανομής. Η τυπική απόκλιση εκφράζεται σε μονάδες μέτρησης ίδιες με αυτές του μέσου όρου, και όσο μικρότερη είναι τόσο πιο κοντά στο μέσο όρο είναι η περισσότερες τιμές της κατανομής. Αν πολλές από τις τιμές της κατανομής βρίσκονται μακριά από το μέσο όρο, τότε η τυπική απόκλιση είναι μεγαλύτερη.

Πίνακας 1: Μέσος όρος και διάμεσος και τυπική απόκλιση του συνολικού προϋπολογισμού ανά κατηγορία φορέα.

		ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ			
		Μέσος Όρος	Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση	Valid N
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΗΜΟ-ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ	39319,2000	39319,2000	.	1
	ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΦΟΡΕΑΣ	99245,8478	48450,0000	201585,1641	1472
	ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ	156628,7773	109926,6400	142324,2295	2066
	Total	132727,9630	73210,0000	171816,1440	3539

Σχόλιο: Στον πίνακα αυτό έχουμε τον συνολικό προϋπολογισμό ανά κατηγορία/φορέα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του μέσου όρου, της διαμέσου και της τυπικής απόκλισης, βλέπουμε ότι ο ιδιωτικός φορέας έχει το μεγαλύτερο μέσο όρο και διάμεσο. Ο δημόσιος φορέας έχει τη μεγαλύτερη τυπική απόκλιση. Αυτό σημαίνει ότι το πρόγραμμα Leader+ χρηματοδότησε συνολικά περισσότερο τον ιδιωτικό φορέα συγκριτικά με το δημόσιο και τον δημο-ιδιωτικό φορέα.

Πίνακας 2. Περιγραφικά στατιστικά της μεταβλητής Δ.Δ υποέργου σε ευρώ , όπου βλέπουμε το άθροισμα όλου του ποσού που διατέθηκε καθώς και τον μέσο όρο και την τυπική απόκλιση.

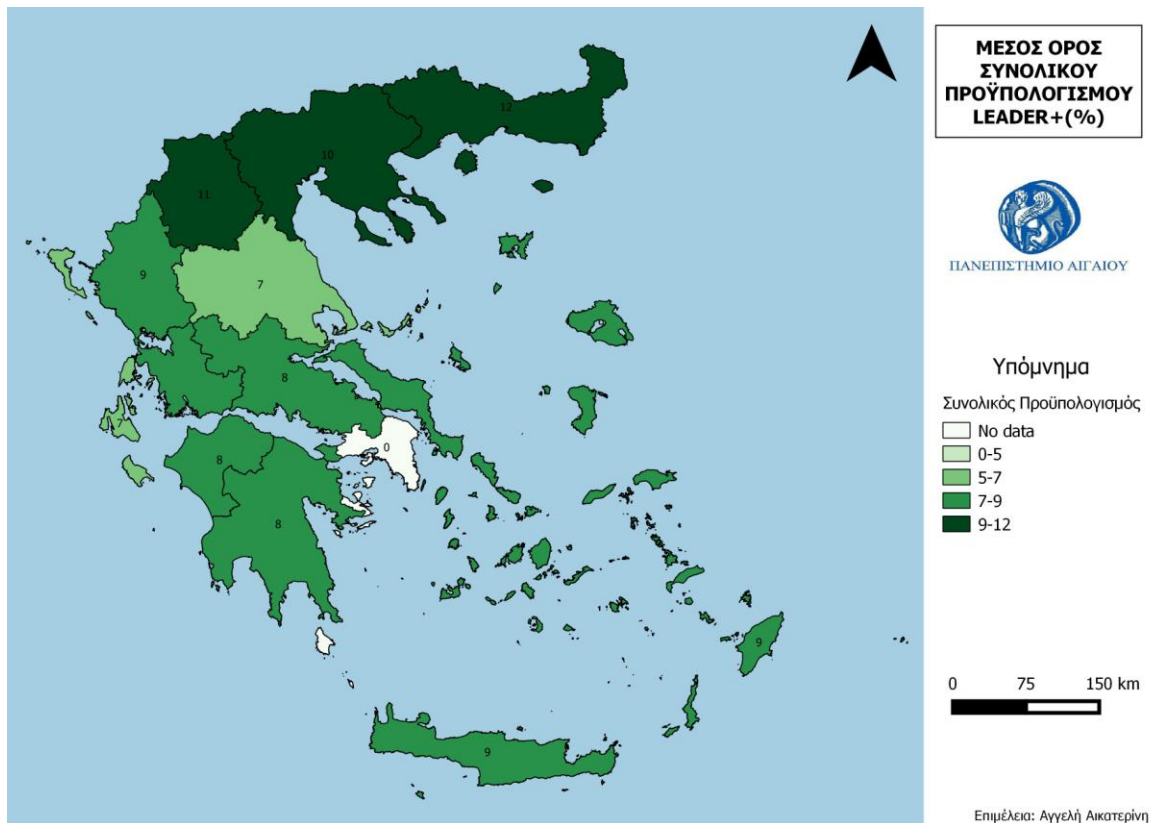
ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ

	N	Minimum	Maximum	ΑΘΡΟΙΣΜΑ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ
Δ.Δ ΥΠΟΕΡΓΟΥ ΣΕ ΕΥΡΩ	3539	,0000	2253585,1200	318539170,3379	90008,242537	139038,4366592
Valid N (listwise)	3539					

Πίνακας 3. Συνολικός προϋπολογισμός ανά περιφέρεια όπου παρατηρούμε τον μέσο όρο (mean), την διάμεσο και κάποια μέτρα διασποράς όπως η τυπική απόκλιση και το εύρος.

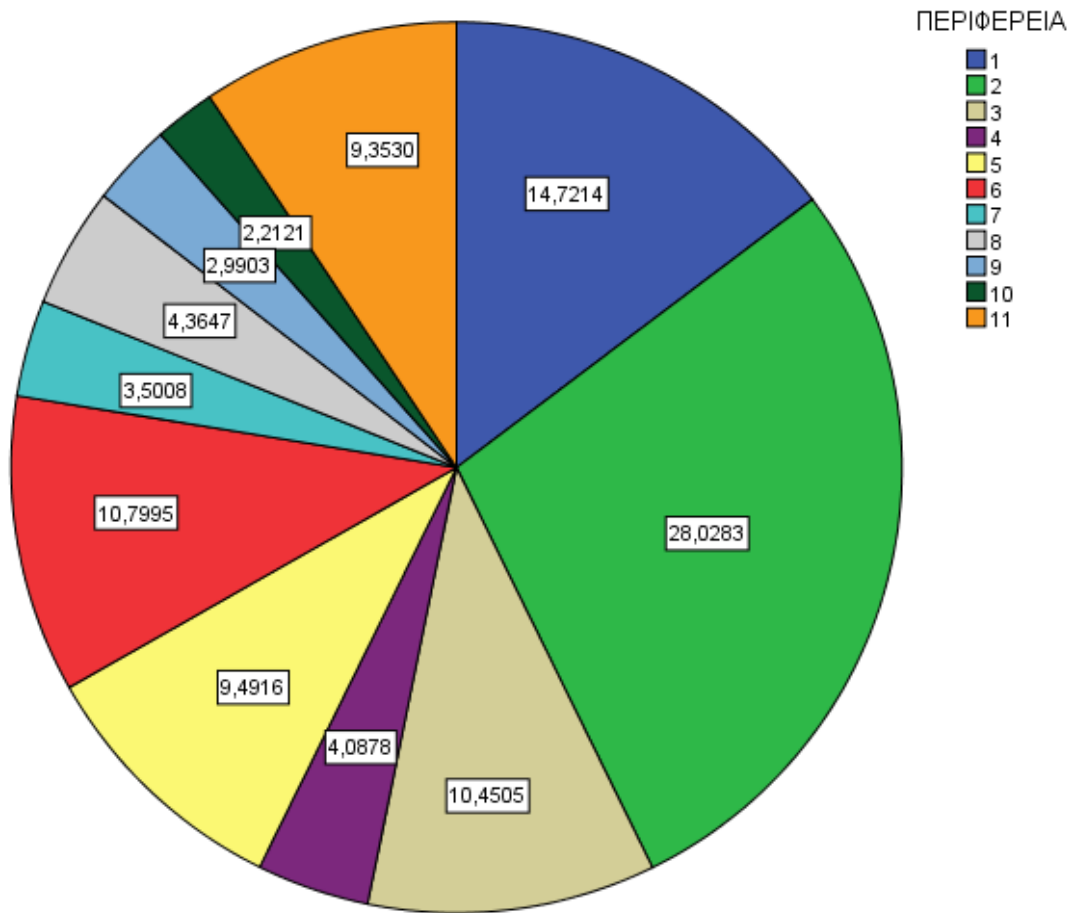
	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ			
	Μέσος Όρος	Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση	Valid N
1	160813,6588	105839,1500	187139,1027	430
2	142948,6663	86869,8200	181433,6173	921
3	158350,7656	86971,9300	205935,9679	310
4	128867,3407	55611,1900	200371,0206	149
5	103684,7037	55217,5000	133198,6958	430
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ 6	131419,5658	63799,6850	155549,5043	386
7	122716,6611	69087,2450	130292,9377	134
8	117154,3956	58436,7800	167339,2489	175
9	108047,4961	48822,9100	175727,5725	130
10	98958,3909	61071,3500	103328,2497	105
11	119060,8747	79900,0000	161600,6430	369

Σχόλιο: Σε αυτόν τον πίνακα βλέπουμε το μέσο όρο, τη διάμεσο και την τυπική απόκλιση του συνολικού προϋπολογισμού για το πρόγραμμα Leader+. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέσο όρο και διάμεσο του συνολικού προϋπολογισμού καταλαμβάνει η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με 160813,6588. Μετά ακολουθεί η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με 15350,7656 και η περιφέρεια της Κρήτης με 142948,6663. Δεν υφίστανται δεδομένα για την περιφέρεια της Αττικής.

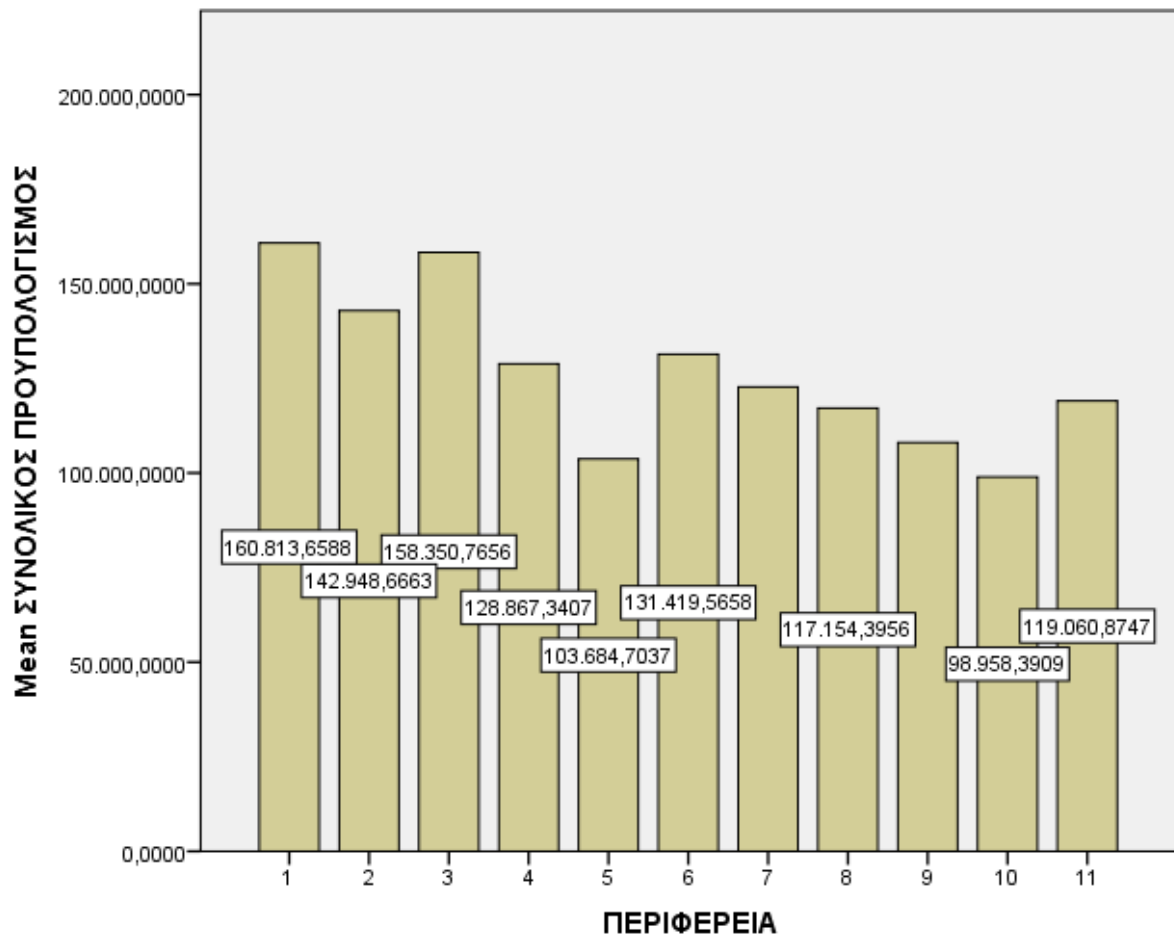

Σχόλιο: Σε αυτόν τον χάρτη βλέπουμε το μέσο όρο του συνολικού προϋπολογισμού για το πρόγραμμα Leader+. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνει η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με 12%, η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας με 11% και η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με 10%. Δεν υφίστανται δεδομένα για την περιφέρεια της Αττικής.

Γράφημα 1. Ποσοστά συνολικού προϋπολογισμού ανά Περιφέρεια .

Διάγραμμα 2: Ιστόγραμμα συχνοτήτων και Μέσος όρος συνολικού προϋπολογισμού ανά Περιφέρεια.

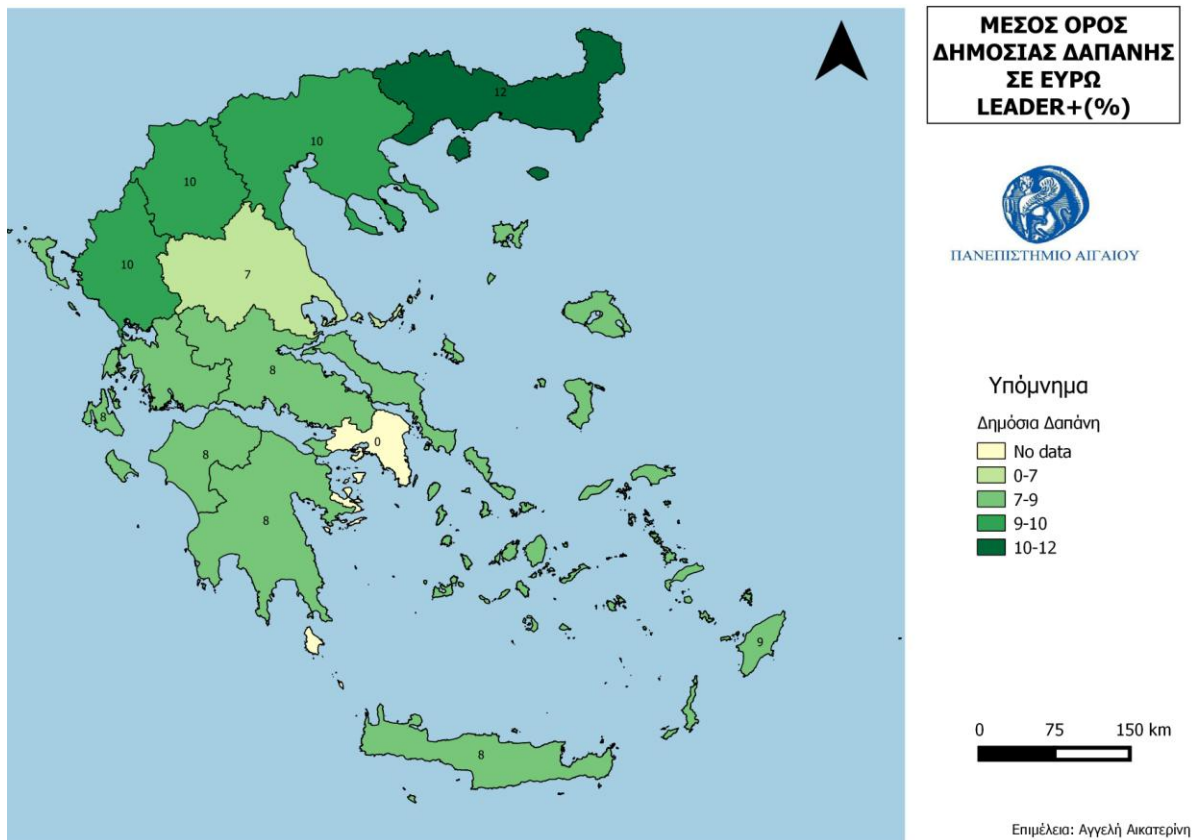

Σχόλιο: Σε αυτόν τον πίνακα βλέπουμε το μέσο όρο, τη διάμεσο και την τυπική απόκλιση του συνολικού προϋπολογισμού για το πρόγραμμα Leader+. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέσο όρο και διάμεσο του συνολικού προϋπολογισμού καταλαμβάνει η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με 160813,6588. Μετά ακολουθεί η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με 15350,7656 και η περιφέρεια της Κρήτης με 142948,6663. Δεν υφίστανται δεδομένα για την περιφέρεια της Αττικής.

Πίνακας 4: Περιφέρεια ανά ΔΔ Υπουργείο σε ευρώ.

	Δ.Δ ΥΠΟΕΡΓΟΥ ΣΕ ΕΥΡΩ			
	Μέσος Όρος	Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση	Valid N
1	115035,0490	75531,4950	162723,0449	430
2	96436,8767	64714,8500	142732,4159	921
3	104097,5232	63454,7950	175384,4943	310
4	92017,4300	41020,4200	179852,6268	149
5	68756,9789	39156,1050	92182,9495	430
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ 6	84353,7641	45073,8350	106429,8528	386
7	83345,1557	56449,4200	81559,2825	134
8	78184,1957	39198,1700	139257,9825	175
9	79628,4655	39675,3000	155628,0861	130
10	75137,4033	51832,6500	72509,2812	105
11	78745,9070	56131,8800	141555,7303	369

Σχόλιο: Σε αυτόν τον πίνακα βλέπουμε το μέσο όρο, τη διάμεσο και την τυπική απόκλιση της Δημόσιας Δαπάνης σε ευρώ για το πρόγραμμα Leader+. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέσο όρο καταλαμβάνει η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με 115035,0490. Το μικρότερο ποσοστό παρατηρείται στην περιφέρεια Θεσσαλίας. Δεν υφίστανται δεδομένα για την περιφέρεια της Αττικής.

Σχόλιο: Σε αυτόν τον χάρτη βλέπουμε το μέσο όρο της Δημόσιας Δαπάνης σε ευρώ για το πρόγραμμα Leader+. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνει η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με 12%. Το μικρότερο ποσοστό παρατηρείται στην περιφέρεια Θεσσαλίας. Δεν υφίστανται δεδομένα για την περιφέρεια της Αττικής.

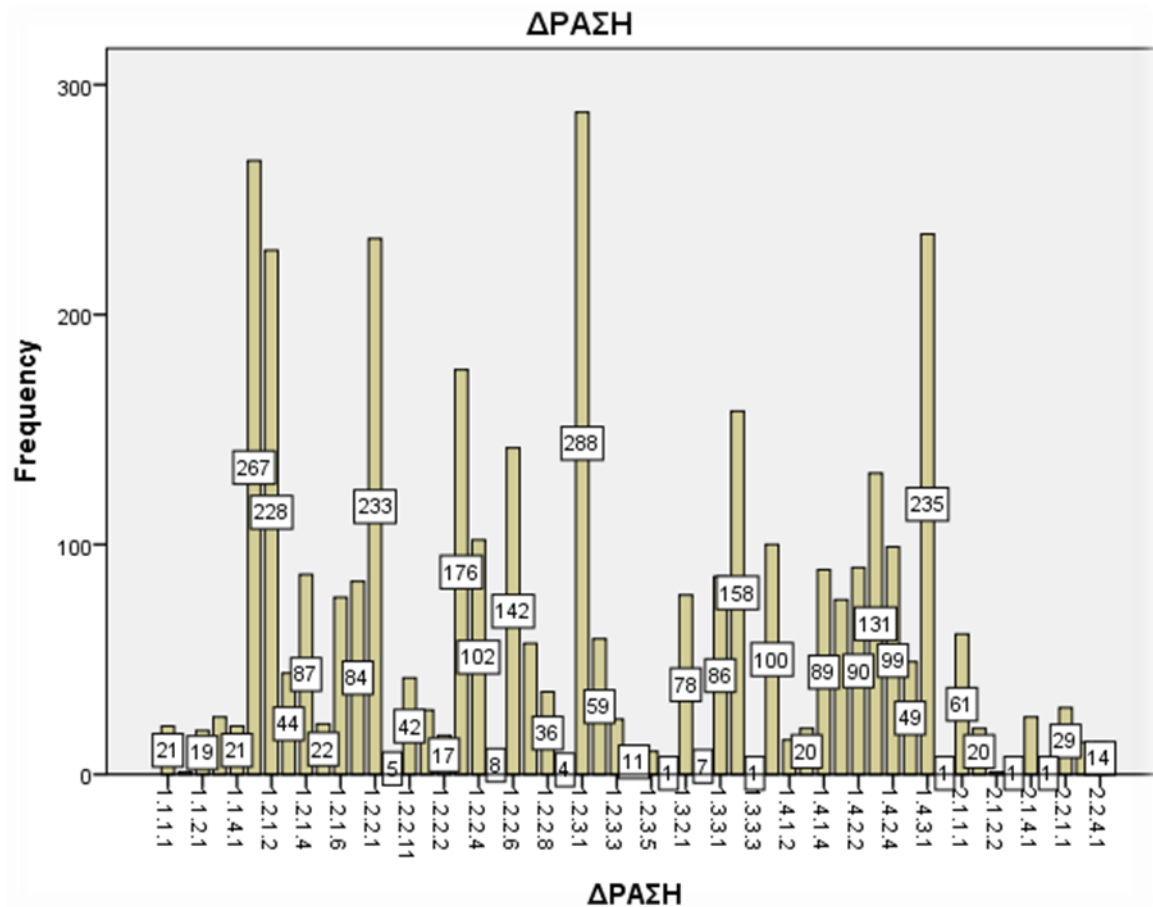
Συνολικός προϋπολογισμός ανά δράση

	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ			
	Μέσος Όρος	Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση	Valid N
1.1.1.1	1521952,0462	1419486,1100	300888,7366	21
1.1.2	13954,5000	13954,5000	.	1
1.1.2.1	12683,1363	10583,5200	7160,7087	19
1.1.3.1	19715,7372	18000,0000	4609,3883	25
1.1.4.1	51083,1752	40766,1200	31862,5970	21
1.2.1.1	323101,7410	333257,3900	150349,5837	267
1.2.1.2	139077,4610	97756,1200	111643,3516	227
1.2.1.3	379854,7273	397334,5350	86187,9689	44
1.2.1.4	176542,2714	143595,4400	132536,9196	87
1.2.1.5	66349,8795	50906,2700	35726,3847	22
1.2.1.6	115068,2969	91312,1100	93037,8235	77
1.2.1.7	113998,5374	66253,7150	118223,4078	84
1.2.2.1	162492,0590	140000,0000	107481,8990	233
1.2.2.10	165105,6000	206320,0000	117845,9581	5
1.2.2.11	123696,6771	93904,1900	118017,4786	42
1.2.2.12	119555,4275	84560,3600	81699,8052	28
1.2.2.2	254832,0424	280319,0000	147508,9621	17
1.2.2.3	247279,4498	247101,2350	139505,0388	176
1.2.2.4	224506,5028	193500,0000	137721,3668	102
1.2.2.5	129721,9787	156253,9700	59730,2443	8
1.2.2.6	173826,9013	151673,0450	122159,4483	142
1.2.2.7	79409,9346	49986,0400	83579,8562	57
1.2.2.8	241364,8683	237070,7400	110717,8284	36
1.2.2.9	323146,5250	311793,0500	87193,3927	4
1.2.3.1	10223,4480	8850,0000	9504,0329	288
1.2.3.2	74627,2685	69972,0000	38820,7311	59
1.2.3.3	11735,6629	5079,1600	11528,8406	24
1.2.3.4	35820,2455	33000,0000	13419,8179	11
1.2.3.5	17775,4190	4175,0000	20502,7787	10
1.3.2	37000,0000	37000,0000	.	1
1.3.2.1	10593,8846	6385,0000	8018,6544	78
1.3.2.2	24550,0000	21850,0000	12528,8888	7
1.3.3.1	56942,9541	58742,9800	24308,6155	86
1.3.3.2	48256,9502	38835,5750	52696,5537	158

ΔΡΑΣΗ

1.3.3.3	32368,1600	32368,1600	.	1
1.4.1.1	76410,2802	62578,6600	59632,6730	100
1.4.1.2	142700,2853	145500,0000	79924,3883	15
1.4.1.3	51428,2885	54999,9750	37912,2317	20
1.4.1.4	74008,0460	53812,2000	64040,0564	89
1.4.2.1	177440,4518	168900,0000	97712,9591	76
1.4.2.2	68973,6118	62794,8300	52478,0764	90
1.4.2.3	127497,0977	111675,0900	90850,1183	131
1.4.2.4	154861,3334	99654,7200	143873,1845	99
1.4.2.5	34205,3392	30000,0000	24526,4615	49
1.4.3.1	33421,9209	27000,0000	25913,0225	235
1.4.3.2	100000,0000	100000,0000	.	1
2.1.1.1	48802,4203	26412,2100	51477,0092	61
2.1.2.1	56186,9605	41384,9150	42339,9247	20
2.1.2.2	9649,5000	9649,5000	.	1
2.1.2.3	97000,0000	97000,0000	.	1
2.1.4.1	21549,7068	15943,9100	27424,4412	25
2.2.1	39354,2100	39354,2100	.	1
2.2.1.1	48338,8252	43430,2700	35308,4771	29
2.2.2.1	41228,8021	49857,0500	31581,7796	14
2.2.4.1	44003,7807	51438,0150	35284,8701	14

Διάγραμμα 1: Ιστόγραμμα συχνοτήτων που παρουσιάζει την συχνότητα εμφάνισης της κάθε δράσης.

Σχόλιο: Το ιστόγραμμα απεικονίζει την κατανομή μιας ποσοτικής μεταβλητής (Ομάδες τοπικής δράσης Ο.Τ.Δ) με τη βοήθεια ράβδων. Κάθε ράβδος αντιστοιχεί σε μία δράση και το ύψος της αντιστοιχεί στην πυκνότητα κάθε δράσης, που ανήκουν σε αυτό το διάστημα. Στο ιστόγραμμα αυτό βλέπουμε ότι την μεγαλύτερη πυκνότητα έχει η δράση 1.2.3.1 η οποία αντιστοιχεί στην εγκατάσταση συστημάτων διασφάλισης ποιότητας (ISO-HACCP), δηλαδή οι επενδύσεις που ενισχύουν τη συλλογική δράση με τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας και ανήκει στον Άξονα Προτεραιότητας 1: «Ολοκληρωμένες Και Πιλοτικού Χαρακτήρα Στρατηγικές Αγροτικής Ανάπτυξης».

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι τα κοινά χαρακτηριστικά κάθε ομάδας περιλαμβάνουν κοινωνικά, οικονομικά, γεωγραφικά και γεωμορφολογικά στοιχεία, τα οποία διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην απορρόφηση των κονδυλίων του προγράμματος Leader Plus. Συνοψίζοντας η παρούσα έρευνα είχε σαν στόχο να καταγραφούν και να παρουσιαστούν τα αποτελέσματα και οι επιδράσεις της εφαρμογής του προγράμματος «Leader Plus» στις περιφέρειες της Ελλάδας.

Σε σχέση με το Leader I και το Leader II, το πρόγραμμα Leader+, έδωσε μεγαλύτερη έμφαση στις νέες τεχνολογίες και στην τεχνογνωσία, όχι μόνο στον ώριμο και γεροντικό αγροτικό πληθυσμό αλλά και στο νεανικό πληθυσμό ώστε να έχει τα απαραίτητα κίνητρα και εφόδια να ασχοληθεί με τον αγροτουρισμό. Γενικά το πρόγραμμα Leader Plus, αν και επεκτάθηκε γρήγορα, φαίνεται να μην είχε την πρέπουσα διαχείριση. Η ανεπάρκεια κεφαλαίων ή η δυσκολία ρευστότητας σε κάποιες περιοχές δεν βοήθησε να διατηρηθεί η δημοσιονομική σταθερότητα. Δεν επετεύχθησαν λοιπόν οι στόχοι οι οποίοι τέθηκαν και ακόμα και σήμερα υφίστανται πολλές ανισότητες μεταξύ των ελληνικών περιφερειών.

Σίγουρα η εφαρμογή του προγράμματος έχει βοηθήσει τους ανθρώπους που ζουν στις επιδοτούμενες περιοχές και έχει συνδράμει στην βελτίωση τη ποιότητας ζωής τους. Επίσης, δεν μπορούν να αγνοηθούν οι θετικές επιδράσεις της εφαρμογής του προγράμματος εν μέσω μιας γενικότερης μη ευνοϊκής οικονομικής κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει η χώρα τα τελευταία χρόνια. Οι δέκτες των προγραμμάτων ωφελήθηκαν από την επιδότηση του προγράμματος επειδή στήριξαν την επιχειρηματικότητα. Υπήρξαν επενδύσεις που ενίσχυσαν τη συλλογική, τομεακή και διατομεακή δράση με τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας και νέων τεχνικών. Ακόμη, το πρόγραμμα Leader+ πρόβαλε την προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος. Πραγματοποιήθηκαν δράσεις για την αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος και την ανάδειξη της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του αγροτικού χώρου, καθώς και για την ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων και εκδηλώσεων ανάδειξης και διατήρησης της τοπικής κληρονομιάς του αγροτικού χώρου.

Όπως προκύπτει, λοιπόν από την παρούσα διερεύνηση η εφαρμογή του Κοινοτικού Προγράμματος «Leader Plus» στην Ελλάδα δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα και τις επιδιωκόμενες επιδράσεις στην Ελλάδα τόσο στον κοινωνικό όσο και στον οικονομικό τομέα στις περιοχές που εφαρμόστηκε. Τέλος, θα μπορούσε να εφαρμοστεί ένα διαφορετικό μεθοδολογικό πλαίσιο προσέγγισης του εν λόγω προβλήματος και να συγκριθούν τα αποτελέσματα του με αυτά των μεθόδων που ήδη εφαρμόστηκαν.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αποστολόπουλος Κ., Σδράλη Δ. (2009) *Εναλλακτικός και Ήπιος Τουρισμός Υπαίθρου, Θεωρητική προσέγγιση και εφαρμογές*, Ελληνοεκδοτική: Αθήνα.
2. Ιακωβίδου Ο. (2005) *Μεσογειακός Τουρισμός πέρα από τις ακτές: Νέες τάσεις στον Τουρισμό και κοινωνική οργάνωση του χώρου Ζήτη*: Θεσσαλονίκη.
3. Λαγός Δ. (2005) *Ο Αγροτουρισμός ως Παράγοντας Τοπικής Ανάπτυξης: Η περίπτωση της Ελλάδας*, Τόπος: Αθήνα.
4. Παπακωνσταντινίδης Λ. (1993) *Αγροτουρισμός, Σταθμός στο δρόμο για την τοπική ανάπτυξη*, Δωρικός: Αθήνα
5. Βαρβαρέσος Σ., (2000), *Τουρισμός. Οικονομικές Προσεγγίσεις*, Β' έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Προπομπός.
6. Βαρβαρέσος Σ., (2000), *Τουρισμός. Έννοιες, μεγέθη, δομές. Η Ελληνική πραγματικότητα*, Β' έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Προπομπός.
7. Bubendorf T.S. (1993) *Agri-Tourism in Slovakia*, Dept. of Regional DevelopmentQ Slovakia.
8. Wilson S. (2001) *Factors for Success in Rural Tourism Development*, Minnesota: Department of Sociology and Anthropology at Gustavus Adolphus College in Saint Peter.
9. Polovitz-Nickerson N. (2001) *Agritourism: Motivations behind Farm/Ranch Business Diversification*, Missoula: Institute for Tourism & Recreation Research in the School of Forestry at the University of Montana.
10. Mc gehee N. (2004) *Motivation for Agri- Tourism Entrepreneurship*, Virginia: Virginia Polytechnic Institute and State University
11. Sidali K. (2007) *Success Factors in the Development of Farm Vacation Tourism*, Bologna
12. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΑΑ 2007 – 2013, Μονάδα Β – Παρακολούθησης και Πληροφοριακών Συστημάτων
13. http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/leader/2006_el.pdf
14. www.geodata.gov.gr